

horri eta, beraz, debate zientifikoak behar duen gardentasunari. Zeren beldur daude?

Orain dela gutxi Kaliforniako Huntington Library-k esan duenez, ezkutaturik jarraitzen duten eskuizkribuen argazki-serie bat lortu du. Talde ortodoxoa sutan jarri da Kaliforniako taldeari piratak direla ozenki irainduz. Huntington Library-ren aldarrikapena egia baldin bada, eskuizkribuak aurkitu zirenetik lehenengo aldiz egongo lirateke ikertzaile independenteen esku, eta guttiz eskandalugarria izan den zientziaren historiaren kapitulu hau amaitutzat jo ahal izango genuke. Eta eskuizkribuen ikerketaren ondorioz, kristautasunaren eta judaismo rabinikoaren erro amankomunak argitzeko gai izango ginateke, nonbait, azkenean. □

EKONOMIA

JENARO GARATE

MAASTRICHT ZERTARAKO?

Maastrichteko ituna eratzeaz edo onartzeaz dagoen garai honetan (adibidez Danimarkan, Erresuma Batuan, etab.), galdera xaloa baina sakona sortzen zaigu biztanle arruntori: Maastricht, zertarako?

- *Maastrichteko ekintza ekonomikoa, zer eta zertarako?*

Zer? Batetik, ekintzaren aplikazio-eremua mugatzeko. Barne-mugak zeharo kendu, kompetentziaren alde, kanpo-mugak bakarrik utziz. Bestetik, eraketa-tresna ia bakartzat, monetaren goi-kontrola eskaintzen zaigu. Zein teoria ekonomikoren barruan edo babesean dago tresna hori? Inon ere ez. Nonbait, Alemanian onurakorra izan dela eta, mimetismoan, besterik gabe.

Zertarako? Jakina, elkartasun politikoa lortu ahal izateko.

Zuri-zuri omen dago Europa Batuarien historia-liburua, idatzi gabe. Eta hemen dator gure galdera nagusia: *nork idatzi behar du liburua horretan? Zer idatzi behar du?*

• *Zer-nolako batasun politikoa? Zertarako?*

Zelakoa? Bertako gizaki, herri eta nazioei buruzkoa, nork asmatu/erabakita? Europar komunitatekoak ez diren europar gizaki, herri eta nazioei buruz, zer? Europakoak ez diren gizaki, herri eta nazioei buruz, zer? Eta hego-hemisferiokoei buruz —Ertamerikako eta Hegoamerikakoei buruz, adibidez— zer?

Zertarako? Politikoen galdera eta eztabaida izango da ea zein alderdik eratuko ote dituen erabaki-ardatzak. Hau da, arau liberalak izango ote diren nagusi ala sozialistak, sozialdemokratikak, eskuinekoak, etab. Eta alderdi bakoitza bere erantzuna plazaratzen saiatuko da. Gure galderei erantzuterakoan, gehienetan, zera diote Europako alderdiek: ezin izango dugula konpetitu, ez garela ezer izango beste potentzien aurrean... Hau da, betiere boterea dago jokoan, joko-helburu.

Baina biztanle arruntak hurbilagoko zerbait galdetuko du: zein balore eta asmo-ardatz izango ditu batasun politiko horrek? Hizkuntza, jubilatua, inmigrante, ikastitulu, herri, eta abarre n aurrean, zer gizaki-irudi, zer helburu nagusi izango ditu? Ez ote gara lehen baino urrutiago geratuko erabaki-iturrietatik? Konpetentzia ekonomikoa izango ote da balore bakarra —betiere Estatu Batuei, Japoniari eta antzekoei begira— orain arte dirudien bezala, eta hortik at, hor konpon? Ekonomikeria hutsa?

Enpresariak, adibidez, nahiko argi —pozik edo negarrez— bereganatu dute Europa Batu ekonomikoaren arazoa. Guk, biztanle arruntok, tutik ez dugu gureganatu egiten ari diren horretatik, gutaz ahaztu egin direlako.

Goitik behera ari dira eratzen Europa. Orain arte, ez dugu Europa Batu horren historia-liburuan hitz bakar bat ere idazteko aukerarik izan. Eta ez digute galdetzen zer idatzi behar duten. Estatuetakoa goi-politiko eta goi-teknikoen arazoa da, ez zientzia ekonomikoan, ez inolako balore-zerrenda ezagunetan errota. Eta Estatuaren eraketan ondorioak zelakoak diren, mundu honetako edozein bazterretara —Iparaldera, Ekialdera, Hegoaldera eta Sortaldera— begiratuz ikus daitezke.

Negarriak benetan, ez dutelako sekulan ez gizakirik, ez herririk, ezta naziorik ere aintzakotzat hartu, indar-jokorako baino.

Michel Rocard-ek «on ne change pas la société sans le pouvoir» esan zuen. Hortxe dago koska: guk ez dugu helburutzat ez boterearen bitarteko aldaketarik, ezta goitik beherakorik ere.

Ekonomiara itzuliz, ekintza ekonomikoaz ari izan gara hasieran, zeren, helbururik gabe, ez baitago programa ekonomikorik. Ezta giza-helbururik ere, giza moralen bat gabe. Konpetentzia ez da helburua, zerbaitetarako tresna baino. Eta are gutxiago giza-helburu.

Beraz, gaur Maastrichti buruzko hautaketa egin behar bagenu, zer egingo genuke? Alde ala kontra?

Kontra ezin, elkartzee-bidea derrigorrez egin beharrekoa delako, aurrerapidean ibili nahi dugulako. Alde ezin, neke handiz ez bada. Hau esatea garrantza baldin bada ere, lehenago izan genuen zoritxarreko arazoa bururatzen zait: argindarra, bai. Baina, itsu-itsuan, gainbehera goi-tekniko eta goi-politikoek inposatutako aukera onartuz?

Hala eta guztiz ere, badago itxaropenik: gizaki soilak gero eta argiagoak eta eraginkorragoak gara Europan, Estatuén asmo eta ekintzak aztertu eta kritikatzeko; nolabaiteko arkiaren errespetuan eta nahian, jakina. Gaurko alderdien eta Estatuén krisia hortik dator, nire iritziz: biztanle arrunten gogoak kontuan ez hartzetik eta ez betetzetik: Maastricht adibidetzat. Baita goi-ustelkeria zabala ere. Baina neurri handi batean, konponbidean dagoela deritzot, herriari entzun-erantzun beharraz konturatzen doazelako. Horra hor gure etorkizuna, bai ekonomian eta baita gizabidean ere. □

F.A. HAYEK

Ekonomilarion Biltzarraren *Revista de ECONOMIA* aldizkarian bi aldiz agertu zen iaz F.A. Hayek ekonomilaria. «F.A. Hayek: Los fundamentos de la economía liberal» aurkezpen-artikuluán eta F.A. Hayekek berak idatzitako «Ser economista» artikuluán.

Vienan jaiotako britainiar ekonomilari honek 1974ean jaso zuen Nobel Saria, Gunnar Myrdal liberal ospetsuarekin batera. Irakurri berri dut haren liburua, *Zoritxarreko harrokeria. (Sozialismoaren erruak)* izenekoa eta, oraindik ere, liberalismoaren eredutzat hartzen denez, nire iritzia desberdina eskaintzen saiatuko naiz.

• *Liburuaren hildoa*: Ez doa ekonomiaren lurretan, darwinismoaren onarpen orokorraren eremuan baino, bere ondorio guztiekin:

«... ez nuke nahi nire azalpenak darwinismoaren kritikatzat hartuak izatea; aplikazio oparoetan lortu baititu gizarteak darwinismoaren bitartez emaitza intelektualik nabarmenenetakoak; eta kosmosaren ikuskera berria eman baitigu adi-tresna honek.»

«Hala ere, selekzio ebolutiboari esker eskura daukagu, bai bizidunengan, bai giza gogoan eta baita gizakien arteko harremanetan ere, eratu den ordenaren giltza.»

«Azkenik, giza egitura fisikoak eta bere tradizioek duten eginbehar aurrena, beste gizaki gehiagoren sorraraztea da. (...) Zentzugabekeria da eginbehar horretara daramaten ekintzak 'onak' edo 'zuzenak' diren galdetzea.»

«Eboluzio biologikoaren eta kulturalaren prozesuek beste bereiztasun batzuk dakartzate. Adibidez, bata eta bestea selekzio-modu berberak eratuak dira: ugaltzeari begiratzu eraginkor izango direnen iraunketak, hain zuzen.»

«Egia ezin daiteke aurkakoago izan, arrazoia ere eboluzioaren emaitza baita, gure eskema moralak bezalaxe, nahiz eta hazkunde ebolutibo desberdinez. Ezin dugu, hortaz, arrazoia goi-epaile ezarri, ezta zera baieztatu ere: arrazoiaren azterketa gainditzen duten arauak bakarrik direla gogoan hartzekoak.»

«Bizitzan izate hutsak ezin dio inori eman besteren bati buruzko eskubide moralik. Gizakiak edota gizataldeak izan daitezke eskubidegai beste gizaki batzuen aurrean; baina gizartea gehi eta ugari eratzen duten elkar arauen sistemare n parte direnez, ez dute bizidun guztiek bizirik irauteko eskubidea. Guk bihozgabera eta jasanezina deritzoguna beharrezko izan liteke —tribu eskimal batzuen ohizko ekintza, adibidez, lur-aldaketa estazionala hasterakoan beren zaharrak bakaruz-

ten dutenena, gizatalde gazteak hurrengo urtarora iritsi ahal izateko—.»

- *Merkatu-kompetentzia*: Merkatua kompetenziaz hornitutako gizatalde 'espezieak' dira ongien egokituak giza bizitza baldintza errealetara, informazioa hedatzeko eta eskuratzeko ematen duen 'paregabeko' erraztasuna arrazoi objektiboak direla eta.

«Beraz, kompetentzia ez da iraganeko eboluzioaren giltzarria bakarrik. Orain arte lortutako emaitzak atzerantz has ez daitezzen ere ezinbestekoa da.»

- *Azpiparratzekoa*: oso logikoa da bere oinarriko eboluzio-teoriarekin, nahiz eta beste nahaskila asko izan bere liburuan.

Baina norbaitek esaten badu bere ideiak liberalismoaren oinarriak direla, ukamen biribila merezi du. Bere eboluzio-teorian ez dago askatasunik, libre izaterik. Beraz, merkatu-ekonomia «selekzioz naturalena», iraunkorrena izan liteke, gizarte-eraketa «espezie»rik ongien egokitua bere «habitat»era. Baina inoiz ez liberala. Liberal hitza, libre izatea, gizakiari dagokio bakar-bakarrik, ez merkatuari eta ez inolako gauzari —zentzu analogikoan ez bada—.

Liberal hitzak giza ahalmena eta eskubidea —jarrera eta joera— aipatzen ditu, etika edo moral bat, Hayek —oso kontsekuente— zeharo ukatzen dituenak. Kontsekuente, ukagai den arrazoa bera ere ukatzen duela ahazten badugu.

Guk —askok behintzat—, ordea, merkatuaren gainean erakitako edozein iritzi —teoriarik ez da orain arte azaldu, inolaz— fetitxismo baten sabaia besterik ez dela deritzogu. Beraz, amaitzeko, F. Hayeken «zoritxarreko harrokeria», merkatufetitxismoaren oinarri izan liteke, baina ez ekonomia liberalarena, hitz-joko baldarrean sartzen ez bagara. □

EKONOMIA ETA ELIZ KATIXIMA BERRIA

Ez dago programarik jomugarik gabe. Eta ezertan jomugen arazoa uxaezina baldin bada, ekonomi programetan izaten da. *Le Monde Diplomatique*-k zekarrena aipatuko dut:

«La solution morale n'est pas la seule solution complète de tous les problèmes, mais c'est un élément décisif de toute réponse durable.»

Bestalde, asmorik eta askatasunik ez balego, alferrikakoak lirateke alderdiak eta helburuak. Bertrand Russell-ek esana da:

«Etika eboluziotarrean datzan tesia egia balitz, ez genuke eboluzioaren egieraren ardurarik eduki beharko, edozein emaitza, definizioz, beti onena izango litzateke eta.»

Beraz, Katixima berriak zer dioen helburuei buruz, bai orokorrean eta baita gure gai den ekonomian ere, oso garrantzitsua izan daiteke, ikusiko dugunez.

1. Alde.

Gizakiari buruzko ikuspegia:

«1705.- En virtud de su alma y de sus potencias espirituales de entendimiento y voluntad, el hombre está dotado de libertad, 'signo eminente de la imagen divina'.»

«1709.- El que cree en Cristo es hecho hijo de Dios.»

«361.- 'Esta ley de solidaridad humana y de caridad', sin excluir la rica variedad de las personas, las culturas y los pueblos, nos asegura que todos los hombres son verdaderamente hermanos.»

«1881.- Cada comunidad se define por su fin y obedece en consecuencia a reglas específicas, pero 'el principio, el sujeto y el fin de todas las instituciones sociales es y debe ser la persona humana'.»

«1930.- El respeto de la persona humana implica el de los derechos que se derivan de su dignidad de criatura. Estos derechos son anteriores a la sociedad y se imponen a ella.»

Beraz, Katiximaren erakutsiz, gizakia Jainkoaren irudi da, librea, Jainkoaren seme izateko gai, elkarren anaia, eta gizartea bere da, bere menpeko.

«1. ARTIKULUA.- Gizaki guztiak libreak eta duintasun eta eskubideetan berdinak jaiok dira; eta, arrazoi eta kontzientziaz hornituta daudenez, anaiak bailiran (anaia lez) jardun behar dute elkarrekin. (*Giza Eskubideen Azalpen Unibertsala*)

Hemen azaltzen da filosofia sozial eta politika guztien muga: anaiak garela erakutsi eta baieztatu ezina. «Anaiak bailiran jardun behar dute...» Ezin esan «anaiak dira», Aita bakar bat onartu gabe. Eta anaiak izan ez, eta anaiak gisa jardun, askotxo da. Batez ere agintezaleentzat.

Elizak betidanik egin izan duen gizakiari buruzko argi distiratsu hau, berriz ere baieztatzen du ozen Katixima honetan. Eta zeharo azpimarratu beharrekoa da, benetan bikaina delako.

Giza Eskubideen Azalpen Unibertsalaren lehenengo artikulua honek, bere sustar guztiak Kristau Elizaren sinesmenean murgilduta dauzka.

2. *Kontra.*

«1897.- ... On apelle 'autorité' la qualité en vertu de la quelle des personnes ou des institutions donnent des lois et des ordres à des hommes, et attendent une obéissance de leur part.»

«1899.- L'autorité exigée par l'ordre morale émane de Dieu:...»

«1885.- Le comportement de Dieu dans le gouvernement du monde, qui témoigne de si grans égards pour la liberté humaine, devrait inspirer la sagesse de ceux qui gouvernent les communautés humaines. Ils sont à se comporter en ministres de la providence divine.»

Hutsune handi bat aurkitzen dut katixima honetan: autoritatearen jatorria Jainkoagan egonik, autoritatearen ordezkariak ez dela inon azaltzen. Hau da, autoritatearen mezulari zein den, ez da azaltzen. Horrela, gobernanteek, Jainkoagandik datorren autoritatea erabiliz, etikaren kontra ez eginez gero, zuzen dabilzala dirudi. Ni ez nago horretan. Eta adibidea ipiniko dut: soldadutza, gudarostea, guda. Agintari politikoek uste badute aberriaren defentsarako soldadutza jasan behar dugula, baina guk, biztanleok, soldadutzarik nahi ez dugula esaten badugu, zer egin behar dute politikoek? Ez al dute gure nahia bete behar, gure ordezkari direlako?

Arazoa izugarri garrantzitsua da: zer dira gure politikoak, gure gobernateak: gure zerbitzari, edo gure ordezkari? Nire erantzuna zeharo argia da: lehenbizi, inolako dudarik gabe,

gure ordezkari, gure zerbitzurako. Baina ez, inolaz ere, gure zerbitzari gure ordezkari izan gabe. Gure ordezkari izateak egiten ditu gure zerbitzari, eta ez alderantziz. Eta baldintza hori ez betetzetik dator, adibidez, ondorio negargarri hau: guk nahiago genukeela hamar eman beste herri behartsuei, eta bat eman auzokoengandik badaezpadako defentsarako. Baina gure nahia agintari politikoek buru-bihotzetan zera bilakatzen edo bihurtzen da: ehun eman auzokoengandik badaezpadako defentsarako —indar-jokorako—, eta bat beste herri behartsuentzat.

3. Ondorioak

Eguneroko eta bistakoak, Estatuak jokoaren:

- a. Autoritatea ez dago gizakiaren esanera. Gizakiari, herriari erantzunik ez.
- b. Zeregina, autoritatearen iritzi etikora lagatzen da. Zer egin, nola jokatu, ez da herriaren esanari/nahiari begiratuz erabakitzen. Okerbidearen eta ustelkeriaren babes pragmatikoa, ate zabala da. Herria eta Estatuaren arteko eten sakona sorrarazten du, Europa eta mundu guztian gaur ageri denez.
- c. Ez dago Estatuaren inolako kritikarik, burujabe lasaiegi uztea besterik.

Joko honen arrazoiak:

Batetik, Katixima beraren esanei ez jarraitzea. Erakunde sozial guztien hasiera (gai eta amaiera) gizakia dela aitortzean (1881), gizaki horren ordezkari bat apur bat harrotzea nahiko izango zuen dena konpontzeko.

Bestetik, garai batean Eliza eta Estatu bat izan ziren bezala, gaur ere Eliza estatu-egituraren «ere» jarrita dagoela, eta sarritan —oraindik behintzat—, ez daukala ez perspektibarik, ezta Estatuei buruzko nahiko askatasunik, Estatuaren izana eta eginaz aztertu eta epaitzeko. Nahiz eta bizkor doan aurrera askatasun horretan, nire iritziz. □